

МЕТОДИКА. ПРАКТИКА. ДОСВІД

УДК 378

Г. П. Бахтіна

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА ТА КУРСИ ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТА В СИСТЕМІ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Багаторівнева система підготовки фахівців в галузі вищої професійної освіти передбачає розв'язання проблем [1 – 3]:

- створення магістерських програм як нових, чітко регламентованих організаційно-інституціональних форм, заснованих на програмно-цільовому принципі організації та управління навчальним процесом;

- їх проектуванні на основі визначення професійних компетенцій майбутнього фахівця;

- принципово нової ідеології побудови проблемно-орієнтованих навчальних дисциплін комплексного, міждисциплінарного характеру;

- організації асинхронного навчання та нелінійних освітніх траєкторій, заснованих на ідеї особистісно-орієнтованого підходу в освіті;

- диверсифікації діяльності кафедр на шляху надбання міждисциплінарного, комплексного, системного, превентивного спрямування науковим та науково-педагогічним дослідженням, методології, методикам та технологіям навчання, використанню світових інформаційних ресурсів;

- постійного оновлення магістерських програм та курсів навчальних дисциплін, що пов'язано з лавиноподібною появою нових міждисциплінарних сфер наукової діяльності;

- зміни діяльності професорсько-викладацького складу, перегляду нормативів та механізмів розподілу учбово-педагогічного навантаження, розробки моделей мотивації персоналу та нових підходів до оплати праці;

- інтелектуальної власності на продукти науково-методичної діяльності та оригінальні курси дисциплін магістерського підготовки, що мають міждисциплінарний, прикладний характер.

Нелінійні освітні траєкторії навчання передбачають високу індивідуалізацію магістерської підготовки, орієнтованої на одержання спеціальних знань, максимально можливих навичок, визначення та придбання вмінь професійної діяльності. При цьому неприпустимою є тенденція до повної уніфікації магістерських програм. Вважаємо, що

дотримання стандартів загально-професійних компетенцій повинне супроводжуватися гнучким підходом до спеціалізовано-професійних компетенцій, що визначається градацією вузів у відповідності з їх потенціалом. Вони, як й спеціалізація, є прерогативою вузу та пов'язані з традиціями, специфікою та рівнем наукових шкіл, кадровим складом, якістю підготовки та статутом вузу.

Говорячи про індивідуалізацію навчання та „індивідуальні траєкторії навчання”, зазвичай мають на увазі, так звані, „дисципліни за вибором студента”, кількість яких зростає з переходом з курсу на курс. Слід зауважити, що перевищення кількості таких курсів сороковідсотковій межі призводить до дезорганізації освітнього процесу та суттєво впливає на якість та повноцінність освіти з обраної спеціальності [2]. Тому, перш за усе, треба визначитися із змістом термінів, щодо „обов'язкових”, „факультативних”, „елективних” дисциплін та дисциплін „за вибором студента”. Зазначимо, що неоднозначність перекладу та тлумачення, утилітарне розуміння певної термінології формують невірну рефлексію на невідомі назви (особливо іноземні) та призводять до небажаних наслідків, типовим проявом яких є екстремістські вимоги студентів щодо самостійного повного вибору усього набору дисциплін за критерієм „ми краще знаємо, що нам потрібно”.

По-перше, для кожної спеціальності існує блок системоутворюючих дисциплін, які, за навчальним планом, повинні бути „обов'язковими”.

По-друге, „факультативні” дисципліни або „факультативи” (від лат. *Facultas* – можливість) не є обов'язковими, їх пропозиція має несистематичний характер. Вони поширюють можливості студента в самовизначеності, збільшенні об'єму знань та їх поглибленості, одержанні знань із сумісних галузей науки, техніки та технологій. Наприклад, в Уставі Київського політехнічного інституту (1913 рік) зазначено, що „Студентам предоставляется с разрешения Совета слушать, сверх предметов своего отделения, один или несколько предметов других отделений и держать по выслушанным курсам соответственные испытания в полном объеме преподаваемого предмета или Специального курса” [4, с. 1 – 2]. Таким чином, вибір студентом „факультативів”, тобто, окремих навчальних курсів інших спеціальностей або необов'язкових дисциплін (якщо вони пропонуються) в рамках своєї спеціальності, є його повною прерогативою, але сьогодні, на жаль, не забезпеченою ані законодавчо, ані організаційно.

По-третє, термін „елективні” дисципліни походить від слова „elective”, яке перекладається як виборний, маючий право вибору. Існуючі варіанти перекладу такі як „факультативний” та „необов'язковий” призводять до невизначеності в розумінні термінів „елективний” та

„факультативний”, які не є еквівалентними в означеному вище сенсі. На наш погляд, ситуацію з курсами дисциплін „за вибором студента” краще пояснює слово „option” (вибір, право вибору або заміни предмету вибору).

Варіативні частини навчальних планів містять блок дисциплін „за вибором студентів”. Він складається з запропонованого спектру альтернативних „елективних” дисциплін. При цьому чітко визначається обов’язковий мінімум кількості навчальних курсів, який повинен здати студент на протязі семестру. Студенту пропонується прийняти рішення відносно вибору необхідної кількості дисциплін серед запропонованих альтернатив згідно своїм пріоритетам.

Таким чином, реалізувати своє право на вибір індивідуальної траєкторії навчання студент може

- після одержання базової вищої освіти (бакалавріату) шляхом особистого прийняття рішення щодо своєї спеціальної підготовки за магістерськими програмами у відповідному вузі;
- на етапі навчання шляхом вибору певної спеціалізації, виходячи з ієрархії своїх пріоритетів;
- на етапі вибору дисципліни з блоку дисциплін „за вибором студента” шляхом самовизначення щодо вивчення певних елективних дисциплін;
- на етапі опрацювання конкретної дисципліни (не тільки елективної) шляхом вибору певних форм самостійної роботи, в якій передбачена частина, що є вибірковою з боку студентів.

При цьому не треба забувати, що на усіх етапах прийняття рішень зростає відповідальність самого студента за особистий вибір свого життєвого та професійного шляху, навчальних курсів та викладачів.

Зауважимо, що втілення в освітню практику магістерської підготовки курсів „за вибором студента”, присвячених новітнім досягненням сучасної науки, техніки, технологій та управління, сприяє вдосконаленню усієї ієрархії систем управління вузом та надають кафедрам та викладачам-інноваторам можливість

- поширення своєї діяльності на ринку освітніх послуг як всередині університету так й за його межами;
- динаміки розвитку за рахунок швидкого та гнучкого реагування на зміну запитів економіки, культури, науки і технологій;
- мобільності в прийнятті рішень щодо освітнього процесу;
- розробки та реалізації новітніх авторських курсів, нових ідей, методики навчання;
- постійного вдосконалення інформаційного забезпечення навчального процесу.

Але принципово нова ідеологія побудови освітніх програм потребує

серйозної психологічної адаптації до неї як студентів так й викладачів. Психологічна напруга, яка пов'язана з можливою оцінкою викладачів через вибір або не вибір елективних та факультативних дисциплін може сприяти поглибленню ефекту „мобінгу” в середовищі викладацького складу [5].

Розглянемо приклад однієї з елективних дисциплін циклу магістерської підготовки майбутніх фахівців в галузі державного, соціального, організаційного управління та соціальної інженерії під назвою „Основи страхової справи”, яка викладається автором статті на протязі майже десятих років для студентів напряму підготовки спеціальності „Адміністративний менеджмент” денної та заочної форм навчання і післядипломної освіти на факультеті соціології і права Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”. За статусом курс (обсяг кредитного модуля 2 кредити ЕСТС, 72 години) є дисципліною за вибором студента.

Сукупність міждисциплінарних магістерських дисциплін „Основи страхової справи” та „Математичні моделі систем підтримки прийняття рішень” (див. [1]), що має за основу базову бакалаврську математико-інформаційну підготовку, є частиною інтегрованого транс дисциплінарного авторського курсу під умовною назвою „Математична інженерія”. Курс побудований згідно класичного, неklasичного та постнеklasичного етапів розвитку науки, заснований на ідеї поступового, ієрархічного занурення в дисципліни математико-інформаційного профілю підготовки та за змістом професійно-орієнтованих дисциплін курсу забезпечує взаємозв'язану систему, як загально-, так й, спеціально-професійних компетенцій майбутнього фахівця в галузі управління. Зауважимо, що в межах бакалавріату „Соціологія” курс складається з модулів „Лінійна алгебра, аналітична геометрія, диференціальне числення”, „Інтегральне числення, диференціальні рівняння, ряди” (перший курс), „Теорія ймовірностей та математична статистика” (другий курс), „Математичні методи оптимізації управління” (четвертий курс).

Основною метою дисципліни „Основи страхової справи” є формування професійних компетенцій майбутнього управлінця в галузі страхової діяльності.

До загально-професійних компетенцій, що формуються комплексним підходом до вивчення дисципліни, відноситься здатність до

- орієнтації в загальних закономірностях функціонування, організації та подальшого розвитку системи страхової діяльності за кордоном та в Україні в умовах трансформаційних перетворень суспільства та інтеграції у світовий страховий простір згідно концепції глобального сталого розвитку;

– орієнтації у виборі стратегії забезпечення належного рівня страхових відносин на макро- та мікрорівні на основі відповідної нормативно-правової бази та розуміння соціально-економічного значення галузі страхування як одній з самих перспективних сфер діяльності 21 століття;

– конструктивної співпраці з колегами різних професійних напрямів при виконанні складних міждисциплінарних проектів, в тому числі, в галузі страхування;

– адекватної оцінки своєї інтелектуальної діяльності, самовдосконалення та самоосвіти в галузі страхової справи, аналізу інформаційних джерел, виявлення критичних точок та „вузьких місць” та подальшого підвищення й поширення знань в цілому.

Спеціалізовано-професійні компетенції визначають здатність

– використовувати в процесі професійної управлінської діяльності навички пошуку, обробки та аналізу інформації (глобального, регіонального та інституціонального рівня) щодо страхування;

– використовувати в процесі професійної діяльності міждисциплінарні знання щодо правового регулювання страхової діяльності; порівняльних характеристик страхових ринків розвинутих країн світу, конкретних видів страхування, специфіки аналітичної, фінансової, організаційної та превентивної роботи в галузі страхування, як головного інструменту зниження ступеню ризику в сучасних умовах;

– розробки презентації даних аналізу відповідної статистичної інформації в галузі страхування та її грамотної візуалізації з урахуванням технологій управління сприйняттям учасників комунікаційних процесів.

Дисципліна на основі змістовних модулів забезпечує уміння

– розуміти теоретичні, нормативно-правові та організаційні аспекти страхування та застосовувати інформацію щодо страхування для планування, проектування, організації і реалізації спеціалізованих проектів;

– орієнтуватися в основних функціях страхування та фінансових основах організації страхової справи;

– розуміти специфіку основних галузей страхування, застосовувати окремі види страхування в сфері професійної діяльності;

– орієнтуватися в системі страхової діяльності держав світу та України; специфіці страхової справи в сучасних умовах та перспективах її розвитку згідно триєдиної (економічна, екологічна та соціальна складові) концепції сталого розвитку;

– аналізувати інтеграційні процеси в страховому освітньому просторі та діяльність суб'єктів українського страхового ринку, в тому числі, на основі Інтернет ресурсу;

- досліджувати відповідність законів щодо страхової діяльності та організації страхових відносин економічним вимогам суспільства;
- надавати пропозиції щодо диверсифікації страхування у різних сферах життєдіяльності людини, створення нових видів страхування за умов максимального урахування національних особливостей України;
- розуміти засади по добровільному та обов'язковому страхуванню;
- орієнтуватися в перспективних видах довгострокових накопичувальних страхувань;
- розумітися щодо окремих видів майнового та особистого страхування;
- розумітися щодо сутності договорів страхування, визначення та оцінки ризиків та термінів дії страхових відносин в різних галузях страхової діяльності;
- орієнтуватися в системі показників ефективності діяльності страхової компанії, визначенні її працездатності; надійності та фінансової стійкості;
- досліджувати методи обчислення доходів та витрат і прибутку за певний час роботи страхової компанії на страховому ринку з метою визначення платоспроможності страховика;
- застосовувати системний підхід до вибору форми протидії ризикам, надання рекомендацій щодо їх уникнення та зниження аналітичними, превентивними та фінансовими методами;
- надавати рекомендації щодо проведення рекламних компаній, складання планів-завдань маркетингових досліджень;
- орієнтуватися в спектрі математичних методів та моделей, які використовуються в страхуванні;
- використовувати методи математичної статистики та теорії ймовірностей та відповідні інформаційні технології при дослідженні демографічної та економічної статистики; основних принципів розрахунку тарифів майнового та особистого страхування.

Змістовні модулі що входять до дисципліни: „Сутність страхування в контексті концепції сталого розвитку”, „Соціальний інститут страхування в історичній ретроспективі”, „Класифікація страхування”, „Правові засади та договори страхування”, „Актуарна математика як одна з теоретичних основ страхового бізнесу”.

Основою організації навчального процесу є самостійна робота студентів, яка координується викладачем. Обов'язкова частина роботи складається з написання реферату за тематикою курсу та його публічного захисту в аудиторії. Студенту надається широке право вибору тематики реферату, який повинен супроводжуватися аналізом відповідних

законодавчих актів, глосарієм та тематичним кросвордом, складеним за допомогою певного програмного забезпечення, наприклад, Eclipse Crossword, або технології складання кросворду засобами Excel. Спрямованість досліджень пов'язана, як правило, з власним життєвим інтересом студента щодо конкретного виду страхування або з його професійною діяльністю на підприємстві, фірмі, в страховій компанії, органах державного та соціального управління. Студенти, використовуючи світовий інформаційний ресурс, працюють над аналізом карт та контентів сайтів, присвячених страхуванню; роблять аналітичні огляди певних розділів соціальної та страхової статистики; виявляють „вузькі місця” та „підводне каміння” страхових угод та надають конкретні рекомендації щодо їх уникнення тощо. Кращі роботи презентуються на студентських науково-практичних конференціях, оригінальні результати друкуються. Деякі студенти обирають відповідну тематику курсу в якості наряду досліджень магістерської дисертації, а страхову діяльність в якості своєї професії.

Зазначимо, що сучасне життя потребує обізнаності кожного громадянина в системі страхової діяльності, а також всебічних професійних знань щодо страхування для висококваліфікованих фахівців в галузі управління. Саме тому дисципліна „Основи страхової справи” користується незмінним високим попитом у студентів, які віддають йому перевагу від 85 до 100 відсотків серед альтернативних елективних курсів. Зазначимо, що курс може бути адаптованим для студентів будь-якої спеціальності технічного університету з урахуванням специфіки факультету та наряду підготовки фахівців.

Список використаної літератури

1. Бахтіна Г. П. Міждисциплінарні курси магістерської підготовки майбутніх фахівців в галузі управління в системі технічного університету / Г. П. Бахтіна // Наук. вісн. Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського (зб. наук. праць). Спецвипуск „Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю : шляхи до інтеграції”. – Одеса : ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2012. – С. 13 – 20. **2. „Мягкий путь”** вхождения Российских вузов в Болонский процесс. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – 352 с. **3. Бахтіна Г. П.** Інноваційні структурні підрозділи технічного університету та їх роль в реалізації новітніх педагогічних технологій / Г. П. Бахтіна // III Open International scientific forum “Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel : the way to investigation”. – Ariel, University Center of Samaria, Israel. 2012. – С. 10 – 13. **4. Сборник** правил и программ / под общ. ред. Декана Химического отделения проф. В.Г. Шапошникова. – К. : КПИ, 1913. – 411 с. **5. Бахтіна Г. П.** Феномен „мобінгу” в середовищі викладацького складу ВНЗ в умовах реформування

системи освіти / Г. П. Бахтіна // Современные достижения в науке и образовании : сб. тр. V Междунар. науч. конф., 27 сентяб. – 4 октяб. 2011 г., г. Нетания (Израиль) : в 2 т. – Хмельницкий : ХНУ, 2011. – Т. 2. – С. 17 – 20.

Бахтіна Г. П. Магістерська підготовка та курси за вибором студента в системі технічного університету

Стаття присвячена проблемам переходу на програмно-цільовий принцип організації та управління навчальним процесом на рівні магістратури. Представлена ідеологія побудови елективної дисципліни „Основи страхової справи” для магістрів організаційного управління та соціоінженерії.

Ключові слова: магістратура, комплексний підхід, міждисциплінарність, елективні дисципліни.

Бахтина Г. П. Магистерская подготовка и курсы по выбору студентов в системе технического университета

Статья посвящена проблемам перехода на программно-целевой принцип организации и управления учебным процессом на уровне магистратуры. Представлена идеология построения элективной дисциплины „Основы страховой деятельности” для магистров организационного управления и социоинженерии.

Ключевые слова: магистратура, комплексный подход, междисциплинарность, элективные дисциплины.

Bakhtina G. P. A Master's Level Program Preparation and Elective Courses in the Technical University System

The article analyzes the issues of transition into goal-setting program's principle of organization and management of the learning process at a master's level. The author develops an ideology of creation of a selective discipline “Insurance Fundamentals” for a master level of organizational management and socio-engineering.

Key words: Master's programs, complex approach, interdisciplinary, elective disciplines, goal-setting program, socio-engineering, master level, organizational management.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2013.

Прийнято до друку 26.06.2013.

Рецензент – д. п. н., проф. Панченко Л. Ф.